

Stimulerend signaleren van begaafdheid bij kinderen met een NT2-achtergrond

Het begaafde kind zien dóór

Gelukkig groeien binnen het onderwijs kennis en expertise over het herkennen van meer- en hoogbegaafde kinderen. Steeds meer begaafde kinderen krijgen het stimulerende aanbod en de begeleiding die ze nodig hebben. Maar kinderen voor wie Nederlands de tweede taal (NT2) is, naast de moedertaal, zijn hierbij opvallend *ondervertegenwoordigd*. Ze zijn er natuurlijk wel, begaafden met een NT2-achtergrond, maar ze worden makkelijk over het hoofd gezien en glippen door de screening. Veel screeningsinstrumenten en verrijkingsmaterialen hebben namelijk een fikse talige component. Toch hebben ook deze kinderen een uitdagend aanbod nodig om tot bloei te kunnen komen. Hoe kun je ze er wel uitpikken?

Op obs Bijlmerhorst wordt hier veel aandacht aan besteed. Een gesprek met leerkrachten Doanh Truong (groep 1-2) en Debbie Dussel (groep 5) over hoe je het begaafde kind kunt zien dóór de taalbarrière heen.

‘In de Bijlmer – officieel: stadsdeel Amsterdam Zuid-oost – wonen mensen van heel verschillende bevolkingsgroepen en sociale lagen, ook veel mensen met een migratie-achtergrond. Van oudsher werd op alle scholen, ook op de onze, vooral aandacht besteed aan de achterstanden die kinderen hadden op het gebied van taal en rekenen. Best logisch, daarmee hadden de meeste kinderen te maken’, vertelt Debbie Dussel. ‘Op geen van de scholen was aandacht of beleid voor voor-sprong en begaafdheid; het werd gewoon niet gezien. Maar ook in deze wijk wonen begaafde kinderen die kunnen vastlopen als ze op school niet genoeg uitgedaagd worden.’

DUBBELE KANSENONGELIJKHEID

‘Eigenlijk is er sprake van een dubbele kansenongelijkheid voor deze kinderen: Omdat ze minder talig zijn, worden ze niet gezien en krijgen ze dus niet de gepaste aanpak. En als ze daardoor vastlopen, worden ze door het gebrek aan taal beperkt in het verwoorden van hun frustratie’, vult Doanh Truong aan. ‘Bij ons ging het roer om toen we een nieuwe directeur kregen, een jaar of negen geleden. Hij kwam er pas tijdens zijn assessment achter dat hij hoogbegaafd is. Met terugwerkende kracht snapte hij waarom hij zo vaak met zichzelf in

de knoop had gezeten, zich altijd anders had gevoeld dan anderen. Hij realiseerde zich dat het voor begaafde kinderen in deze wijk, met hun NT2-achtergrond, *nog* lastiger kan zijn. Vanuit deze motivatie – en omdat het hoort bij het takenpakket binnen Passend Onderwijs – werd het (h)erkennen en begeleiden van begaafde kinderen tot een speerpunt van onze school. En gelukkig is inmiddels op elke school in Zuidoost aandacht voor dit thema.’

TALIGE SCREENINGSINSTRUMENTEN

Debbie: ‘We experimenteerden met verrijkingsmateriaal, met de tot dan toe bekende signaleringsinstrumenten en met ‘vroegsignaleren’ van peuters die met 3,5 jaar mogen instromen.

Later gingen we samenwerken met de Day a Week School, een bovenschoolse plusklas. Om kinderen te selecteren die het extra aanbod van de Day a Week School het meest nodig hebben, worden alle leerlingen in groep 5 gescreend met creatief-analytische opdrachten. Daarbij wordt niet eens zozeer gelet op de juistheid van de antwoorden, maar meer op het gebruik van ongewone strategieën en creatieve gedachten. Vanaf het begin was voor scholen in de Bijlmer de screening heel moeilijk. De kinderen waren dit type activiteiten niet gewend, ze hadden geen ervaring met hoe je zo’n breinkraker moet oplossen. Bovendien hebben ook de denk- en rekenopdrachten en de analytische opdrachten een grote talige component. Een voorbeeld: bij de screening van afgelopen jaar was het thema circus. Veel van onze kinderen weten niet wat ze zich daarbij moeten

de taalbarrière heen

voorstellen. Een van de denkopdrachten ging over een dompteur en zijn wilde dieren; in welke verschillende volgordes die dieren de piste konden binnenkomen. Op zich is dit niet zo'n moeilijke puzzel, maar de opdracht stond vol onbekende woorden en lange zinnen. Als je deze screening op de standaardmanier zou afnemen, komt geen van onze leerlingen daar doorheen. Daarom passen wij de manier van screenen wat aan – in overleg met de coördinator van de Day a Week School. Inhoudelijk mag je natuurlijk niet helpen, maar je kunt wel het proces proberen te vergemakkelijken: werken in een kleiner groepje, de screening in delen afnemen, de opdracht herhaaldelijk voorlezen en kinderen stimuleren om dóór te zetten. Zo kunnen ze hun begaafdheid beter laten zien.'

VROEG SIGNALEREN – BLIJVEN SIGNALEREN

Iedereen op De Bijlmerhorst is overtuigd van het belang van zo vroeg mogelijke signalering van begaafdheid. Het *Beleidsplan begaafdheid* zegt hierover: 'Het is nadrukkelijk niet de bedoeling om kinderen te labelen en definitief in te delen. Het gaat erom dat de kinderen zo snel mogelijk de juiste uitdaging krijgen.'

Doanh, die leerkracht is bij de kleuters: 'Bij de instroom in groep 1 wordt een kind uitgebreid geobserveerd. Natuurlijk is er een gesprek met de ouders en het KIJK!-rapport van de peuterspeelzaal wordt doorgenomen. Dagelijks observeer ik hoe kinderen met taakjes als bijvoorbeeld puzzels omgaan. En elke maand maakt elk kind een menstekening in een tekenboekje. Zo kan ik de ontwikkeling van kinderen in de

gaten houden en zien welk kind eruit springt. Bij het analyseren van die tekeningen gebruik ik de criteria van Goodenough: ik kijk naar details en complexiteit. Zo'n menstekening kan me soms echt verrassen: 'Hé, dit kind kan misschien op cognitief gebied wel veel meer dan het laat zien op dit moment.'

Debbie heeft vergelijkbare ervaringen in groep 5: 'Vooral bij de instroom van nieuwkomers let je als leerkracht erg goed op. Hoe pakt de leerling de lesstof op? Onder andere bij rekenen nemen we bij sterke leerlingen aan het begin van een nieuw blok altijd de schaduwtoets af van het eind van dat blok, om te kijken in hoeverre ze de komende doelen al beheersen. Op deze manier ben ik – net als al onze collega's – dagelijks doorlopend bezig met signaleren en met uitzoeken van uitdagend aanbod.'

STIMULEREND SIGNALEREN

Debbie: In alle groepen zorgen we structureel voor extra differentiatie: behalve de gebruikelijke drie differentiatiegroepen hebben wij aan de onderkant en aan de bovenkant een extra groep ingesteld. Verder staat elke maand in elke groep een verrijkingsactiviteit op het rooster met activiteiten die het analytisch denken stimuleren. Daarbij zet ik bijvoorbeeld verrijkingsmateriaal in van Breintijd, Nadenksels, Denksleutels en Outside the box; en smartgames als Rush Hour en Penguins on Ice. Of we filosoferen in de kring met Filosofiekaartjes. Zo'n activiteit heeft een dubbel doel: de kinderen worden uitgedaagd en ik kan observeren hoe ze ermee omgaan. Dit soort dingen doen we ook

Doanh Truong, foto boven: (groep 1-2) en Debbie Dussel, foto links, (groep 5) zijn beiden lid van de Werkgroep Meerbegaafdheid op obs Bijlmerhorst. Debbie is al enkele jaren leerkracht bij de Day a Week School, Doanh begint daar dit schooljaar mee.

tussendoor natuurlijk; maar door het op het rooster te zetten, heb je als leerkracht een vast moment om te onderzoeken of een kind opvalt in z'n manier van denken. Dat is belangrijk, want bij schoolse activiteiten zie je de begaafdheid niet altijd. Zo is voor begrijpend lezen een grote woordenschat nodig, en kennis van de wereld. Die ontbreken nogal eens bij begaafde NT2-kinderen. Door deze structurele aanpak door alle groepen heen raken kinderen er meer aan gewend op zo'n manier uitgelokt te worden en daarbij hun begaafdheid te laten zien. Voor leerkrachten levert het een doorgaand beeld van kinderen op.'

ZIJNSKENMERKEN

'Naarmate ik me er meer in ging verdiepen, merkte ik steeds vaker dat begaafdheid niet altijd duidelijk wordt door de cognitieve prestaties', haakt Doanh in. 'Ik ben steeds meer gaan letten op de 'zijnskenmerken' van een kind; die term komt van Tessa Kieboom. Zo vroeg ik een meisje van groep 2 om een menstekening te maken. Dat weigerde ze: 'Ik kan dat niet'. Toen ik doorvroeg, bleek ze een heel gedetailleerd beeld in haar hoofd te hebben hoe een mens er uitziet; een beeld waarvan ze wist dat ze dat niet zó op papier zou kunnen krijgen. En voor minder deed ze het niet... Hier zag ik duidelijk de zijnskenmerken van een (hoog)begaafd kind: perfectionisme, kritische houding, een hooggelegde lat.

Een andere kleuter weigerde om mee te doen met een herhalingsles en zei boos: 'Ik heb geen zin om dit wéér te doen, ik háát het om alles twee keer te doen!' Dat tegendraadse, daar ben ik alert op, dat zou een signaal van hoogbegaafdheid kunnen zijn. Ik plak niet

zo snel het etiketje 'lastig', maar probeer te kijken wat eronder zit. Bij niet zo talige kinderen, die minder goed kunnen verwoorden wat er aan de hand is, is dit extra belangrijk.'

'Onze leerlingen hebben soms meer kennis, taal en tijd nodig om zich te ontplooien. Dit bemoeilijkt het maken van juiste inschatting van hun capaciteiten', vult Debbie aan.

NIEUWKOMERS

Bijlmerhorst heeft twee groepen voor 'nieuwkomers', kinderen die sinds kort in Nederland zijn.

Doanh: 'Veel nieuwkomers hebben een verleden vol nare dingen: oorlog, vlucht, verhuizen van het ene asielsezoekerscentrum naar het andere, met een heel gezin in één kamer wonen. Geen wonder dat die kinderen soms slecht in hun vel zitten en niet tot leren komen. Een 4-jarige nieuwkomer zei tegen me: 'Ik wil niet meer leven, ik wil dood! Het leven is te ingewikkeld'. Dat sneed door mijn ziel. Op zo'n jonge leeftijd al zulke grote zorgen... Maar als kinderen zich veiliger gaan voelen, komen ze meestal wel los.

Ook Debbie merkt dat: 'Soms duurt het behoorlijk lang voor je echt ziet hoe begaafd een kind is. We hebben bijvoorbeeld twee kinderen uit Syrië op school, een meisje zit bij mij in groep 5 en haar kleuterbroertje zit bij Doanh. Pas na anderhalf jaar merk je nu dat ze gesetteld raken. Ze komen echt tot bloei en maken enorme sprongen in hun ontwikkeling.'

CONTACT, VEILIGHEID & VERTROUWEN

'Als een kind zich niet veilig voelt bij je en je niet vertrouwt, dring je niet eens tot 'm door', vertelt Doanh. 'Je

moet een relatie opbouwen en zeker bij een nieuwkomer met een boel nare ervaringen kost dat tijd en geduld. Het is belangrijk dat je probeert te begrijpen waarom een kind doet zoals het doet. En dat je het daarin accepteert, positief benadert en ruimte geeft. Bij dat kind uit Syrië bijvoorbeeld duurde het heel lang voor het zich op school, en bij mij, veilig voelde en niet meer angstig. Ik vertelde steeds opnieuw met gebaren, mimiek en woorden: 'Ik, juf, vind jou lief. We gaan iets leuks doen. Wat vind jij leuk?' Hij vond het heel fijn om op de iPad te spelen. Dan ging ik naar hem toe: 'Hé, gaat het goed? Vind je het fijn? Wat ben je aan het doen? Laat eens zien?' Ik bleef telkens opnieuw contact maken en in het Nederlands communiceren. Op gegeven moment ging hij in gebaren aan mij uitleggen dat hij boos was. Met gebalde vuisten en een vertrokken gezichtje: 'Arggg'. Stapje voor stapje leerde hij ook woorden gebruiken voor wat hij voelde, dacht en wilde. Dat duurde echt maanden.'

Debbie herkent dit proces: 'Op de Day a Week School kwam een jongen uit groep 5 binnen. Hij deed niet mee, zat onder de tafel, deed dwars bij elke opdracht, verscheurde zijn papier met opdrachten. Die zat zó vol frustratie! Door deze leerling ruimte te geven en opdrachten die pasten bij zijn talenten, groeiden zijn zelfbeeld en zelfvertrouwen. Hij kwam echt tot bloei en voelt zich nu fijn in de groep en met de kinderen.'

GEEN JUISTE ATTITUDE ZONDER KENNIS

Doanh benadrukt nogmaals het belang van de juiste attitude, de zijnskenmerken-bril waarmee je naar kinderen kijkt: 'Zonder die bril kun je begaafde kinderen missen, over het hoofd zien. Maar je kunt 'm pas opzetten als je voldoende kennis hebt over begaafdheid en hoe je die kunt signaleren. Je moet weten welke zijnskenmerken er zijn, voor je ze kunt signaleren; en voor je achter het gedrag een kind kunt zien dat vastloopt. Daarom doen we op Bijlmerhorst veel aan scholing en training, zowel door externen als door collega's. We kijken ook veel bij elkaar in de groep. In de Werkgroep Meerbegaafdheid bespreken we geregeld wat de aandachtspunten zijn qua scholing voor het komende schooljaar en wat het team nodig heeft om een volgende professionaliseringsstap te maken.'

AFSLUITEND

Debbie: 'Soms is het frustrerend om te zien dat kinderen zoveel in hun mars hebben, maar gewoon geblokkeerd worden door de taal. Wij zijn echt gemotiveerd om er door stimulerend signaleren een bijdrage aan te leveren dat ze tot bloei kunnen komen'.

HET VROLIJK LEREN

*Mijn spelen is leren, mijn leren is spelen,
En waarom zou mij dan het leren vervelen?*

Deze strofe van Hieronymus van Alphen uit Kleine gedichten voor kinderen (1787) veronderstelt dat leren een proces is, dat op een speelse manier verloopt.

Leren betekent kennis vergaren en dit kunnen toepassen. Ook het verwerven van nieuwe inzichten is leren. In onderzoeken bestudeert men de mogelijkheden om de zogenoemde leeropbrengst te vergroten. Klassieke leer- en ontwikkelingspsychologen zijn daarin voorgegaan zoals Vygotsky en Piaget. C.F. van Parreren (1993) hoogleraar in de psychologische functieleer aan de Universiteit Utrecht, hield zich vooral bezig met de studie van de onderwijsleerprocessen. De opvatting dat onderwijs vooral niet volgend, maar bepalend moet zijn, werd door Van Parreren gepropageerd.

Dit laatste is in de Nederlandse onderwijspraktijk nog maar op kleine schaal terug te vinden. In het huidige onderwijsdebat is er veel aandacht voor het onderwijs van de toekomst. Wat leert een leerling tegenwoordig op school en is dat de juiste voorbereiding op de toekomst? Wat is de impact van maatschappelijke veranderingen in het onderwijs? Zoals zo

vaak wordt er veel bedacht, besproken en onderzocht, maar de veranderingen in de praktijk verlopen traag. Enkele veelbesproken onderwerpen zijn: formatief evalueren, gepersonaliseerd leren, lerende organisatie, The 21st century skills, hoewel deze volgens Ruud Veltenaar ook al weer zijn achterhaald. Een 21e eeuwse instelling is naar zijn mening belangrijker dan de vaardigheden. Op de conferentie *Toekomstgericht leren* deelden experts vanuit verschillende disciplines hun visie op het huidige – en toekomstige onderwijssysteem. Onder hen ook Alexander Klöpping, oprichter van de online University. Eén ding werd die dag kraakhelder: waar de hele wereld in beweging is, blijft het onderwijs zichtbaar achter.

Het is goed dat mythes ontsluit worden en heilige huisjes omvallen, dat docenten, beleidsmakers en ministeries meer dan ooit met elkaar in gesprek gaan over toekomstgericht onderwijs en zich buigen over de vraag of wij de leerlingen nog wel leren wat ze straks nodig hebben.

De vraag wat de leerling zelf van dit alles vindt, is misschien nog wel de belangrijkste. Deze ontwikkeling kan niet plaatsvinden zonder voortdurend in gesprek te zijn met de leerling. Verrassende meningen als: 'Ik wil helemaal geen school die aansluit bij mijn belevingswereld, ik wil meegenomen worden naar een andere wereld, waar docenten prachtig vertellen, zodat ik nieuwe mogelijkheden voor me zie.' Genoeg voer tot nadenken.

De vraag wat de leerling zelf van dit alles vindt, is misschien nog wel de belangrijkste. Deze ontwikkeling kan niet plaatsvinden zonder voortdurend in gesprek te zijn met de leerling. Verrassende meningen als: 'Ik wil helemaal geen school die aansluit bij mijn belevingswereld, ik wil meegenomen worden naar een andere wereld, waar docenten prachtig vertellen, zodat ik nieuwe mogelijkheden voor me zie.' Genoeg voer tot nadenken.

COLUMN
Annette Bolder-Oorthuysen is docent Nederlands en coördinator
Excellent Leren aan het Bertrand Russell College in Krommenie.